

RAZSTAVE

SLOVENCİ V LETU 1789

Razstava Narodnega muzeja

Praznovanje dvestoletnice francoske revolucije v Franciji, Evropi in pri nas je spodbudilo različne kulturne prireditve in druge manifestacije. Med osrednje prireditve na Slovenskem v spomin na to revolucionarno dogajanje je vsekakor sodila razstava Narodnega muzeja Ljubljana — Slovenci v letu 1789, avtorice Jasne Horvat. Razstavo, ki smo si jo lahko ogledali v utesnjenih prostorih Narodnega muzeja od 11. novembra 1989 do 28. februarja 1990, je ena v nizu razstav, ki sledijo programski zasnovi te ustanove v smislu projekta predstavitve zgodovine Slovencev in slovenske civilizacije.

Razstava Slovenci v letu 1789 je v veliki meri izkoristila priložnost, pokazati narodno bogastvo, ki je vse preveč skrito v muzejskih depojih in odmaknjeno od publike in strokovne javnosti. Muzejska razstava, rezultat temeljite muzeološke in historične raziskave, je v veliki meri rekonstruirala preteklost, ne v smislu videnja preteklosti v muzejskih predmetih, temveč v razumevanju različnih oblik medsebojnega vpliva dogodkov v vsakdanu določene historične dobe. Razstavljeni predmeti so verno osvetlili, pojasnili in konkretizirali misel obdobja v smislu celostne predstavitve dogajanje v obliki sinteze preteklosti. Muzejski predmet je namreč eden najbolj legitimnih preostankov preteklosti in kot tak prvovrsten zgodovinski vir, ki ga je razstava ponovno oživila. Muzejska interpretacija druge polovice 18. stoletja si za cilj ni postavila oživitve obdobja v njegovi celovitosti, pač pa ga je z izbranimi poudarki skušala jasno in pregledno prezentirati. Postavitve je med drugim prinesla zgodovinsko sporočilo časa, obenem pa posredovala sporočilo kvalitetnega strokovnega sodelovanja številnih ustanov in strok, kar vse je omogočilo postavitev te razstave.

Novost, ki jo je češči obiskovalec muzejev vsekakor opazil, je bila v primerjavi z dosedanjimi praksami muzejske prezentacije muzejskega predmeta več kot očitna. Avtorici in oblikovalcu razstave je v pretežni meri uspelo integrirati muzejske predmete v tisti kontekst, iz katerega izhajajo, torej predmetu vrniti značilnosti, ki jih je s prihodom v muzej izgubil. Muzejski predmeti so bili konceptualno obravnavani in predstavljeni v smislu kumulativnega spoznanja in izobraževanja. Po drugi strani pa so predmeti postali spodbuda in izziv raziskovalne obravnave, kar pa na žalost iz več vzrokov ni bilo izkoriščeno. Slovenske institucije s področja varstva kulturne dediščine in humanistične raziskovalne organizacije niso izkoristile priložnosti, da bi hkrati ob razstavi organizirale in koordinirale strokovno delo v obliki kolokvijev, okroglih miz, posvetovanj ipd.

Predmeti in druga sredstva komunikacije dejansko predstavljajo zgodovinske dogodke in oživljajo preteklost, tako da so ti odnosi razumljivi v predstavi celovitosti nekega obdobja. Avtorica razstave si je prizadevala predstaviti muzejske predmete tako, da bi bila jasno razumljiva njihova funkcija in njihov medsebojni odnos. V komaj opaznem nizanju predmetov je bilo moč čutiti postavitev ideje v muzejskem kontekstu, le-ta pa je osnovni pogoj za razumevanje razstave. Pomen predmeta na razstavi je povsem odvisen od poznavanja njegove prvotne funkcionalne namembnosti — kdo in v kakšnih okoliščinah ga je naredil, kdo ga je uporabljal? Te in podobne informacije razstavljeni predmeti sami po sebi obiskovalcu ne morejo dati. Na razstavi tudi ni bilo čutiti kakršnekoli hierarhije predmetov; predmeti v celoti so ubrano prezentirali rekonstruirano preteklost. Iz celotne postavitve se je namreč jasno dalo razumeti različne oblike medsebojnega vpliva med dogodki, način vsakdanjega življenja in vplive dogodkov na življenje v določeni zgodovinski dobi. Na ta način je avtorici elegantno uspelo rešiti pereč problem, s katerim se srečuje vsak snovalec razstave.

Prva pomembna razsežnost razstave je v samem 18. stoletju; razstava je namreč posvečena bistvenim pojavom tistega časa, čeprav nosi v naslovu mejno letnico 1789. Med drugim seveda predstavlja tudi bistvene dogodke leta 1789 na Slovenskem, vendar sega tudi v preteklost, da bi obiskovalec razumel čas, dogodke in posledice tega obdobja. Razstava je dala kompleksno predstavitev obdobja prosvetljenega absolutizma v slovenskem delu habsburške monarhije, s posebnim poudarkom na obdobju od sedemdesetih let 18. stoletja do leta 1789, ko se je v prostor in čas zarezala francoska meščanska revolucija. To je obdobje pol stoletja razsvetljenega absolutističnega vladanja cesarice Marije Terezije (1740—1780) in cesarja Jožefa II. (1765—1780—1790), obdobje reform in uvajanja nekaterih novosti, ki so bistveno posegle v čas in prostor

ter imele dalekosežne posledice. Rdeča nit razstave je uveljavljanje razuma oziroma racionalizma z reformnimi spremembami države na vseh področjih družbenega življenja in prizadevanja za enakopravnost slovenščine z začetki slovenskega narodnega prebujenja. Razsvetljenska misel je dotedanje navidez nepremostljive materialne, nacionalne, državne ter miselne meje in ovire v Evropi lahko preskočila. Obdobje pred francosko revolucijo predstavlja začetek nekega novega časa in nove, drugačne družbe. Terezijansko-jožefinski čas je prinesel novosti v nacionalnem vprašanju, narodnostne konture so se vse bolj izostrovale, razvijal se je zgodnji kapitalizem. Te bistvene značilnosti obdobja so bile na razstavi tudi vizuelno posebej poudarjene. Razstava se končuje z začetkom francoske revolucije in s silovito reakcijo po porazu reformne politike cesarja Jožefa II., v okviru slovenske nacionalne zgodovine pa s prvo uprizoritvijo Linhartove drame Županova Micka.

Razstavljenno gradivo je bilo razporejeno v štiri razstavne dvorane, pri čemer posamezna dvorana ni predstavljala povsem zaključeno celoto. Posamezne teme so bile označene s posebno barvo dodatnih podstavkov s spremnimi teksti in oznakami na legendah s popisom razstavljenega gradiva. Razstavljeni predmeti, ki so predstavljali državo, so bili označeni z rumeno barvo, razum z modro, kmet z rjavo, gospodarstvo z drugim odtinkom rjave barve, cerkev vijoličasto, slovensko narodno prebujenje z rdečo itd. Muzejski predmeti, kot osnovni muzejski komunikacijski element, dela likovne umetnosti, arhivsko gradivo, knjige, makete, zemljevidi in spremni teksti so skušali opozoriti na tipične značilnosti časa.

Prostorska stiska, v kateri deluje osrednja slovenska muzejska ustanova, je opozorila na težke razmere, s katerimi sta se morala soočiti avtorica in oblikovalec razstave. Razstava se je namreč, milo rečeno, gnetla v pretesnih prostorih Narodnega muzeja. Prostorski problem na eni strani in obilica muzejskih predmetov, ki so bili na voljo, je avtorica reševala s stilno analizo notranje bivanjske opreme. Zastarela in neadekvatna razstavna oprema je vse poskuse prostorske razbremenitve in preglednosti v veliki meri izničila ter narekovala ad hoc rešitve. Neustrezna in razstavljenim muzealijam neprilagojena razstavna oprema je narekovala kompromisne rešitve, med njimi na prvem mestu omenjam nepreglednost pomožnih legend razstavljenega gradiva. Ta stiska pa nikakor ni bila ustrezna zrcalna podoba veličine časa, ki so nam ga razstavljeni eksponati impresivno ponujali.

Prva soba s poudarkom na rekonstruirani delovni sobi razumnika, opremljena s sočasnimi predmeti, je obiskovalca opozarjala na racionalizem, ki je dajal tisto moč in energijo, ki je razblinjala teme preteklosti. Spisi francoskih razsvetlencev s temeljnim naukom o naravnem pravu, o delitvi oblasti, o novih oblikah vladavine, o verski strpnosti ipd. so namreč zahtevali, da mora človek vse, kar obstoji, preveriti z lastnim razumom. Talent, marljivost in znanje so bili garant uspeha slovenskim razumnikom, ki so se odpravili v svet in se uveljavili izven meja ožje domovine. Po drugi strani pa so znanstveniki evropskega slovesa raziskovali na našem področju in v svojih znanstvenih delih seznanjali svet s posebnostmi slovenskih dežel. Izmed razstavljenih precioz naj omenim del razstavljenе zbirke mineralov mecena in fužinarskega podjetnika Žiga Zoisa, pa del botanične zbirke Karla Zoisa, ki je v svojem bogatem herbariju zbral preko 2100 primerkov rastlin. Vzporedno je bilo predstavljeno plemstvo, ki je na Slovenskem predstavljalo le 1 % celotne populacije in ki se je sporadično le zavedalo posebnosti slovenskih dežel in med drugim tudi gojilo slovenščino kot kulturno posebnost.

Reforma vojske, administracije in denarja so bili bistveni reformni premiki, ki so pomembno vplivali na nadaljnji razvoj in ustroj monarhije. Terezijansko-jožefinska doba je bila doba razsvetljenskih reform, doba novega usmerjanja države (simbolika razstavljenih enotnih merskih enot). Konvencionalna srebrna denarna osnova je postala temelj denarne reforme, novost pa pomeni tudi pojav prvih bankovcev v srednji Evropi leta 1762. Razstava se je nazorno dotaknila preureditve sodstva (ukinitve torture in omejitev pristojnosti patrimonialnih sodišč) in reformo vojske (leta 1770 je bilo ukinjeno dotedanje vojaško najemništvo in uvedena rekrutacija z dosmrtno vojaško službo). Prevzem upravnih poslov od dvora odvisnih uradov posameznih dežel, ki so bile razdeljene na okrožja na čelu z okrožnimi glavarji in ki jih je postavljala država, so bili osnova novega in učinkovitega državnega administrativnega aparata, s čimer je postalo državno uradnišтво pomemben reformni element. Lastninska struktura je doživljala bistvene spremembe, povezane z izvedeno reformo davčnega sistema. Terezijanski kataster je obdavčil lastno posest zemljiških gospodstev in dohodke iz te zemlje. Pripravljena, pa ne izpeljana reforma davčne in urbarialne regulacije na osnovi jožefinskega katastra je spreminjala položaj plemiča v položaj rentnika. Reforme so med drugim urejale tudi promet na Slovenskem, saj je prav čez to ozemlje potekalo nekaj vitalnih prometnic, ki so povezovale glavno mesto Dunaj z glavnim pristaniščem Trstom.

Življenje na gradu je bilo predstavljeno z izbranimi kakovostnimi predmeti, tako da so delno nakazani interierji, napolnjeni s predmeti iz vsakdanjega življenja opozarjali na bogastvo in okus dobe. Odbrano gradivo po zvrsteh in kakovosti je odgo-

varjalo sočasni opremi plemiških domov, torej stanju, zabeleženem v zapuščinskih inventarjih in drugih sočasnih virih. Razstava je med drugim opozarjala, kako se je oprema povezovala s tradicijo; k opremi so se namreč dodajale le modne novosti, ki so le redko v celoti spreminjale celostno podobo interierjev.

Druga razstavna dvorana je bila v celoti namenjena predstavitvi razmer na vasi, ki se je v obravnavanem obdobju pod vplivom fiziokratizma bistveno spreminjala. Pomembnost zemlje je poudarjala raztresena zemlja v delu razstavne dvorane, kjer je bilo razstavljeno poljedelsko orodje. V vitrinah so bili razstavljeni originalni patenti, da pa bi se obiskovalci lahko sami seznanili z vsebino patentov, s takratno slovenščino in načinom pismenega izražanja, so jim bile na razpolago fotokopije patentov. Med razstavljenimi je zaradi svoje pomembnosti izstopal patent, ki je namesto zakupnega uvajal kupno kmečko posestno pravo, pa robotni patent, ki je omejil tlako. Čebelarstvo na slovenskem podeželju je vsekakor sodilo med pomembnejše gospodarske panoge in je bilo z razstavljenimi panjskimi končnicami še posebej poudarjeno. Marija Terezija se je zavzela za razvoj čebelarstva in je leta 1770 postavila za prvega učitelja čebelarstva na novo ustanovljeni čebelarški šoli na Dunaju priznanega slovenskega čebelarkega strokovnjaka Antona Janšo. Na drugi strani so odbrani predmeti omogočili delno rekonstrukcijo bogatejše kmečke hiše in nakazali spremembe v njeni opremi. Izbor muzejskih predmetov je navsezadnje tudi odraz muzeologije iz srede 19. stoletja, ko so za muzeje odbirali in zbirali le lepe in kvalitetne predmete, ob tem pa zanemarjali in odklanjali predmete, ki so bili na kmetijah najpogostejši.

V tretjo razstavno dvorano je obiskovalca popeljala predstavitev delovanja manufakture v Selu pri Ljubljani, ki je opozarjala na obstoj sočasnih večjih obratov in obrti na Slovenskem (Desselbrunnerjeva manufaktura sukna, železarstvo in trgovina z železom, žbljarstvo, razvoj steklarskih manufaktur itd.). Na podlagi ohranjene Zoisove poslovne korespondence je bil izdelan poseben zemljevid, ki je prikazoval razvejanost trgovinskih povezav družine Zois. Obiskovalec se je lahko seznanil z rojstvom in drugimi delovnimi pripomočki, ki so jih pri svojem delu uporabljali rudarji, rokodelci in obrtniki. Med drugim sta bila razstavljena sodček in maketa voza, ki sta služila za transport žbljev. Kranjska je bila po arhivskih virih sodeč ena vodilnih dežel v proizvodnji žbljev v monarhiji.

Vedute slovenskih mest so obiskovalca popeljale v meščanski interier in ga seznanjale z načinom življenja v naših mestih. Predmete iz meščanskega življenja je poudarjal navidezni dialog med namiznim posodjem iz kositra in beloprsteno keramiko. V drugi polovici 18. stoletja je kositer dobil tekmeča v izdelkih iz beloprstene keramike, ki je zaradi podobne tehnike oblikovanja (vliivanja) posnemala kositrne oblike. To posodje so v manufakturah izdelovali serijsko, torej ceneje, zato je beloprstena keramika sčasoma povsem izpodrinila kositrno posodje. Med mesti razstava posebej poudarja Idrijo z rudnikom, ki je bil tudi v tem času državni erar. Predstavljena je bila naraščajoča proizvodnja živega srebra in uvedene tehnične novosti. V letih 1767—1772 so bile po načrtih domačina Jožefa Mraka zgrajene idrijske klavže, ki jih je Albert Struna imenoval kar slovenske piramide. Mesta so bila še vedno predvsem bivališča obrtnikov, združenih v cehe, ki so ohranjali omejeno število mojstrov v posameznih krajih. Med večja mesta na Slovenskem in v sosesčini so sodila: Koper, Izola, Piran (pod Beneško republiko), Idrija, Beljak, Celovec, Maribor, Gorica in Ljubljana (cca. 10.000 prebivalcev). Najbolj razvito mesto na tem področju je bil Trst z okoli 28.000 prebivalci.

Cerkev na Slovenskem je bila predstavljena z bogatim in raznovrstnim muzejskim gradivom, s poudarkom na tipičnih svetih predmetih tistega časa (cerkvena oblačila, posoda, svetila, liturgične knjige, božjepotne podobice ipd.). Vzporedno je predstavljen jožefinizem, tipična habsburška notranja politika druge polovice 18. stoletja, ki si je zadala za cilj podrediti katoliško cerkev vplivu in kontroli državne administracije. Na drugi strani se je v okviru katoliške cerkve vzporedno širil janzenizem, ki je težil za reformo cerkve, prosvetljeno in očiščeno religijo, versko strpnost in se boril proti praznoverju in baročnim pobožnostim. Leta 1781 je Jožef II. razglasil versko toleranco; pri tem pa mu je bil v veliko oporo ljubljanski škof Herberstein. Končno je tudi slovenščina po obdobju protestantizma našla svoje mesto v verskem življenju. V drugi polovici 18. stoletja je izšla vrsta knjig z versko vsebino, med drugimi nov prevod nove zaveze, prevedena je bila maša, izhajati so začele slovenske cerkvene pesmi, molitveniki, katekizmi itd. Leta 1782 je bila na Slovenskem ukinjena vrsta samostanov, med njimi tudi najbogatejši in zgodovinsko najpomembnejši, kot npr.: Vetrinjš, Studenice, Žiže, Olimje, Stična, Kostanjevica, Bistra, Velesovo idr. Iz premoženja ukinjenih samostanov je bil ustanovljen verski fond. Reforma šolstva je bistveno posegla v dotodanje neurejene šolske razmere v monarhiji. Leta 1770 je Marija Terezija s posebno resolucijo razglasila šolske zadeve za »politicum«, s čimer je prišlo šolstvo pod državne pristojnosti. Štiri leta kasneje je izšla splošna šolska uredba, ki je uvedla splošno šolsko obveznost s poudarkom, da se vsi prebivalci cesarstva naučijo nemškega jezika. V šolo si je utrla pot tudi slovenščina in natisnjeno je bilo

nekaj učbenikov v slovenščini za potrebe pouka, ki so bili na razstavi posebej označeni.

Predstavitev uveljavljanja slovenskega jezika, kakor smo ga delno lahko sledili po posameznih temah skozi vso razstavo, zaključuje tretja dvorana. Slovensko narodno prebujenje se začelna z letom 1768, ko je Marko Pohlin izdal Krainsko gramatiko. Ožbolt Gutsman je v svoji Slovenski slovnici branil materinščino pred tistimi, ki so imeli predsodke pred njo, in se boril za enoten slovenski knjižni jezik. V pesniškem almanahu Pisanice je bila prvokrat priobčena slovenska posvetna umetna pesem, med njimi omenjam Devov operni libreto Belin. Višek slovenskega narodnega prebujenja je predstavljal Zoisov krožek, ki je zbiral krog izobražencev, med njimi so bili Blaž Kumerdej, Jurij Japelj, Anton Tomaž Linhart idr. Preporoditelji so na osnovi racionalistične prosvetljenske miselnosti izgrajevali literarni in kulturni preporod, ki je bistveno vplival na utrjevanje narodne zavesti pri Slovencih. Zadnji del razstave nas spominja na 28. december 1789, ko je bila v ljubljanskem stanovskem gledališču prvič uprizorjena Linhartova Županova Micka, kar predstavlja začetek slovenskega gledališča. Da bi na ta dogodek obiskovalce še posebej opozorili, so bili na začetku in koncu razstave razvrščeni kostumi iz uprizoritve gledališkega dela Bratka Krefta Kranjski komedijanti v ljubljanski Drami.

Razstavo zaključuje dogodek v Franciji — izbruh francoske revolucije. Na tem mestu je posebej izpostavljena Deklaracija o pravicah človeka in državljana, ki jo je sprejela francoska narodna skupščina 26. avgusta 1789. Deklaracija je izrazil primer uresničitve idej o človekovih pravicah, kot so se postopoma oblikovale v dobi razsvetljenstva. Na voljo je bil slovenski prevod deklaracije, ki si ga je lahko vsak obiskovalec vzel s sabo. Na tem mestu je potrebno omeniti, da bi bil najprimernejši rok otvoritve razstave Slovenci v letu 1789 14. julij (napad na Bastiljo) ali 26. avgust (sprejetje deklaracije o pravicah človeka in državljana), pa so očitno objektivni vzroki (denar) pomaknili otvoritev v jesenski termin.

V četrty razstavnih dvorani so bile razstavljene stenske tapete z gradu Jablje, Zoisov invalidski voziček (najstarejši znani po Zoisovih načrtih izdelani invalidski voziček na Slovenskem), klavikord (glasbeni inštrument iz 18. stoletja) in nekaj primerkov pohištva. Pravo olajšanje v primerjavi z ostalimi prenatrpanimi razstavnimi dvoranami! Dvorana je bila namenjena tudi za tiskovne konference, okrogle mize, predavanja in posvetovanja, vendar iz različnih vzrokov ta priložnost ni bila izkoriščena. Med spremenimi razstavnimi prireditvami je potrebno na prvem mestu omeniti predstavitev Linhartove gledališke igre Županova Micka, ki so jo igralci Mestnega gledališča ljubljanskega predstavili v razstavnih prostorih 28. decembra 1989, torej natanko 200 let po prvi uprizoritvi tega prvega slovenskega dramskega dela. Zaradi prostorske utesenjenosti je bilo število gledalcev na žalost omejeno.

Obsežen razstavn katalog, ki ga je uredila avtorica razstave Jasna Horvat, oblikoval pa Marjan Loboda, je postal sestavni del razstave, v katerem so kustosi kulturnozgodovinskega oddelka Narodnega muzeja in strokovni zunanji sodelavci pobliže predstavili dobo z osvetlitvijo posameznih družbenih procesov in dogodkov. V prvem delu kataloga so predstavljena posamezna področja zgodovine in kulturne zgodovine druge polovice 18. stoletja, ki dodatno osvetljujejo posamezne razstavne teme, drugi del kataloga pa obsega katalog razstavljenega gradiva. Katalog in razstavo uvajata dva daljša članka, ki sta povzela bistvene poteze časa in dogodkov, ki so to obdobje zaznamovali. Specializirani strokovni članki v prvem delu kataloga osvetljujejo posamezna področja slovenske in evropske preteklosti, med drugim npr. konstituiranje slovenske posvetne književnosti, oris šolskih in cerkvenih razmer na Slovenskem, stanovanjsko kulturo, uporabno umetnost in umetno obrt. Prenekateri članki dodajajo, drugi pa prinašajo nova spoznanja k dosedanjemu zgodovinskemu vedenju obdobja pred francosko revolucijo na Slovenskem. Prispevek o glabi poudarja, da so se v tem času pojavile na področju glasbenega ustvarjanja na Slovenskem važne spremembe, med katerimi izstopa prva (vendar neohranjena) slovenska opera »Belin«, za katero je tekst napisal Janez Damascen Dev, uglasbil pa jo je Jakob Zupan. V nadaljevanju so predstavljene denarne reforme Marije Terezije in Jožefa II., prometne razmere, mesta in rudniki, botanična raziskovanja, Družba za kmetijstvo in koristne umetnosti v Ljubljani, manufakture beloprstene keramike, zvonarna in livarna Samassa v Ljubljani, urarstvo na Slovenskem, Kordova knjigarna v Ljubljani, pa božjepotne podobice ter nekatere značilnosti kmečke arhitekture v 18. stoletju na Slovenskem. Strokovni prispevki predstavljajo nekatere značilnosti časa in mnogi med njimi so zaradi komparativnih spoznanj in svoje relativne narave prava osvežitve. Posebne pozornosti je vreden prispevek o uporabi in umetni obrti in vrsti drugih dejavnosti, ki z muzeološkimi poudarki in zaključki osvetljujejo danes pogosto zanemarjeno izvirnost v obliki in spoštovanje do ravnotežja z naravo. Vsi ti prispevki pomagajo pri odstranitvi prenekaterih tančice v dosedanjem vedenju o razmerah na Slovenskem v tem za evropsko zgodovino prelomnem obdobju.

Razstavo je spremljala intenzivna in povsod prisotna profesionalna propaganda, ki je preko različnih medijev vabila slovensko kulturno občestvo na ogled. Propa-

gandi je Narodni muzej za razmere in dosedanjo prakso v slovenskih muzejih namenil nenavadno veliko pozornost in finančnih sredstev, ki so omogočala neprestano prisotnost razstave v slovenskem kulturnem koledarju. Razstavo so spremljali strokovni prispevki v slovenskih časnikih in revijah, komentarji in intervjuji na radiu ipd. Navkljub temu pa npr. sredina javna vodstva po razstavi niso naletela na odmev, kot bi ga lahko pričakovali. Razstavo je spremljal priložnostni plakat razstave, obiskovalcem pa so bili na voljo tudi blokci z emblemom razstave, koledarčki za leto 1990 in slovenski prevod Deklaracije o pravicah človeka in državljana. Razstavo Slovenci v letu 1789 v Narodnem muzeju si je v času od oktobra 1989 do februarja 1990 ogledalo nad 25.000 obiskovalcev.

Koncept razstave je bil za razmere v slovenski muzeologiji nov in predstavlja dragocen element v mozaiku postavitve celostnega prikaza slovenske zgodovine. Razstava je v svojem jedru prinašala sveže sporočilo časa s ponujenim osebnim doživetjem čara preteklosti. Postavitev namreč ni temeljila na osnovi logične in estetske razporeditve predmetov, ampak na rekonstrukciji preteklosti z njenimi zakonitostmi in značilnimi znamenji. Razstava je bila avtorsko zamišljena kot odgovor na vprašanje, kako smo Slovenci živeli v letih pred francosko revolucijo. Zahvaljujoč postavitvi predmetov v kontekst, iz katerega primarno izhajajo, je avtorici razstave uspelo obuditi v življenje obdobje druge polovice 18. stoletja. Muzejski predmeti iz avtentičnega okolja so ponovno pridobili tipične in celostne značilnosti. Ponovno ustvarjenemu in pridobljenemu kontekstu je avtorica dodala še potrebna spremna pojasnila. S tem je bilo obiskovalcu omogočeno videnje, razumevanje in občutenje naravnega in konkretnega okolja predmetov. Bistvo razstave ni bilo predstavljanje tedanjih resničnih življenjskih razmer, temveč svojevrstno doživetje te resničnosti, ki jo je nudila muzejska razstava. Na ta način razstava ni izvenela v golem predstavljanju muzejskih predmetov, nasprotno, to je bila razstava idej časa in prostora! Avtorici je uspela zadana konceptualna naloga, saj so razstavljeni predmeti predstavljali ne le sebe, ampak so posebljali vse, kar v sebi vsebuje zgodovina.

Narodni muzej je z nekaterimi razstavami v zadnjem desetletju, s poudarkom na celostni predstavitvi stanja narodove materialne in duhovne kulture določenega časa in prostora, opozoril na spremembo v muzeološkem konceptu postavitve razstav. Z novimi pristopi je tako postal osrednje mesto muzeološke prezentacije slovenske zgodovine in narodne kulture. Razstava Slovenci v letu 1789 je kakovostni korak naprej v predstavljanju kulturne dediščine in v posredovanju in komuniciranju znanja. Narodni muzej namreč že dlje časa vodi politiko muzejske postavitve zgodovine Slovencev, projektu pa so se odzvali vsi slovenski muzeji in nekatere druge specializirane kulturne ustanove. Razstava je odsev svojega časa in ponuja gledalcu mnogo dragocenih sporočil. Prisotnost razstave in njena vpetost v evropske slovesnosti v spomin na 200-letnico francoske revolucije je nenazadnje tudi odraz odnosa sredine do zgodovine in potrjevanje njene kulture. V povezavi z zgoraj omenjenim je razstavi uspelo postati nekakšna oblika kolektivnega spomina, ki ga obiskovalcem ponuja predvsem v vzdušjem preteklega obdobja. V danih političnih in gospodarskih razmerah na Slovenskem je razstava opravila pomembno nalogo v krepitvi občutka zavesti o pomenu varovanja in ohranjanja slovenske kulturne dediščine.

Jože Podpečnik